

37
1985

अमृतलहरी
Amrit Luhuree and
Gummit Amrit Luhuree.

४१
१९८५

अषगणिताभृतलहरीप्रारंभ: मंथसंख्या २९३६

3

3

3

47
1985

स्वरूपाणाटीमारस्यलिङ्गवते यथानन्ततिसव्यक्रमएववर्णलिपेनयाकिंनहिसंरच्यक्रमान्मधेत्वर्थालिखनेपुसव्यक्रमार्मांगलि
कान्हनातेसभासद्वापेन्द्रिवद्युपेयः२नथाप्यहितवस्यानादेनान्काःकथंक्रमात् यथलभ्यावंसिक्षान्तेप्रश्नस्यात्मोनरशेणु३
वामक्रमादेनविधंधनंतुपूर्वस्पृष्टलस्यानुगमामदेवताअभ्यहित्स्यानववाक्षमेणास्यानिवस्यानदस्यावेतोन धसंकेलगोप
भीवक्षगुणनमवतारयतीशुणनेकरणस्वेतामध्यर्थतेयेनाहगुणनेइतिनिषितसप्तभागेशुणनिषितक्षियासहक्षमादेवनदृष्टयसाद्द्वै
चतुर्हययंवसार्थद्विज्ञेनेपजानिकातदाहेशुणयात्मसेक्षेणकेनहन्न्या इत्यारितेनेवमुपास्यमादीन१३गण्यस्तथाधोगुणरवेदितु
न्प्युत्तोरवेदिकैः४सद्यान्तोयुतोवास्तकोगुणः५सुध्यतियेनतेननुभ्याचतुर्युगुणितःपुलंजा१४द्विधासंवेदपविसागरवंस्योनाः
पृथक्क्रमागुणितः६समेतःइष्टोनस्युकेनगुणेनभोभीष्ठप्रशुण्यानितवर्जितोवा१५अस्याऽथः७एव्यतेवेनविषेणाकृशुण्यतेगुणः
गुणस्येवद्वित्यादीनांस्यस्यानस्यमर्हगुणतेनहन्नान्तावनहिंसागचक्षोश्चाद्विगुणनाभ्युपथमात् इत्यस्यानोधः८स्थितगुणेनां
सारितेनगुणस्यापात्यमादीनकानहन्नान्तरवेद्यगुणस्यानांक्षेयाचक्षुण्यतेनदत्यव्याप्तिः९इति क्रमगुणनंपरंतुगुणक्रम्यवथा
स्यानगुण्याऽधः१०संवालिष्ठुणितांकानांस्वरूपगुणयात्मेपरियथास्यायनस्यायनेतेवासंवेषासप्राप्तिथास्याननवोगेवथास्यान
क्रमेणानिविशेषः११स्वनःसित्योन्यथागुणनफलानुपतेन गुणनफलंप्रकारात्तरेणाह गुण्यतिगुणस्वद्वन्तुल्यः१२गुणक्रम्याभिमनवा
क्रमेणानिविशेषः१३वनियावेतिलगानवितस्मिन्ननस्यानेषुअधीधः१४स्याऽथःनवुपतिः१५वत्तुगुणितः१६सुतोवागुणपृष्ठस्यात् पूर्वगुणनफलतुल्यभवतिगुण
वलानियावेतिलगानवितस्मिन्ननस्यानेषुअधीधः१७स्याऽथनिष्ठानिः१८तोभक्तः१९सर्वसुभ्युतिनिः२०द्रोषाभवतिनेनधमस्य
व्यस्यानगोत्तापकारांतरमाह भक्तइतिगुणकीपेनाकनवक्षमाणभजनानि२१तोभक्तः२२क्रमगुणनेतेएकसंज्ञायाकोटिदयतिहि
न्प्यवेनतेनोनास्यानिविशेषः२३दस्यानस्थितीगुणः२४क्रमेणगुणितोवापूर्वगुणफलस्यात्२५क्रमगुणनेतेएकसंज्ञायाकोटिदयतिहि
धेतिएवंगुणस्तेधोजेवादिफलवेत्यतेनश्चेष्टाक्षेत्रेन्द्रिप्रकारांतररूपविसागस्यावद्वयोर्गुणनवास्तसंसेव्यथः२६यतोगुणक्रम्यस्य
विभागोगुणनार्थंभवतिनेतुगुणक्रम्यप्रत्येकं२७निष्ठनिगुणक्रम्याद्येनप्रकारांतरेणागुणनफलमाह स्थानेनिष्ठगुण्यद्यतिहि२८
वर्तते गुणक्रम्यस्यानस्थितीर्थः२९गुणक्रम्यथावंतिस्याना नितावत्थानेषुक्रमेणागुणितः३०स्यानेः३१सजार्वियस्यानस्थितांकैः३२
समेतःगुणफलसमस्यात् अधः३३प्रकारान्तरद्वयमाद्वद्वानेति३४नांकेनगुणकादत्येनहीनेनाथवेष्टोकेनयुक्तेनएवाहद्वा
नगुणक्रमगुणितः३५गुणः३६स्वत्वप्राप्तिरदेवंगुणगुणाम्याक्षमेणायुक्तेनश्चोभवत्रगुणफलस्यात्३५अत्रोद्देशक्रमश

1

49
1987

निभावकः हीयतेनेनतिहारम्बहरणंहारः भाषमस्याहारः भागद्वारस्तस्मिन् कर्मणितस्यलंस्थात् खलुतिनिश्चयेन तत्किंभाषात् भाज्य संवयोर्गात् श्रुद्धीनायनेनान्वयः कुनाआस्मिनि अपेक्षाकां अंसात् अंत्यस्थानमारम्भयतेर्थ्यर्थः हरोयेनगुणितः स्वस्वस्थानेश्चध्यतिअत्र देशगुणोन श्रुद्धतिनक्षेपमायभूतेनगुणितः सर्वत्राप्यतितर्थ्येतदं परलं एवंहारस्याक्षारणनभाष्यप्रथमस्थानेश्रुद्धिपर्यन्तं लभ्याप्यकिं सासंपूर्णीभाष्यात्यनुकूलगुणितर्थ्यर्थंहरोंकोभाष्यांस्थस्थानमारम्भयल्लिनपर्यंतंश्रुद्धतिनस्थानवैध्यकमनेकात्मकवस्था एनमस्यस्थानमवज्ञेवंभजनफलोमस्थिंलाघवादाह समनेतिहारभाष्योत्तन्वेनापिकेनविद्वैन अपवर्लेनिः दोषनयाभक्ताताह रांभाऽप्यनास्त्रोनहारिणभानाभ्यरः श्रुद्धीनायादिप्राणुत्तरीयागुणकोभजेन अवपरलंप्राक्षसित्युत्तरस्थादित्यर्थः ननुभाष्यमाजकौयो ततुन्यापवृत्तकासंभवश्चेत्यासा १२५ इदं शुरुभूतसेवयथास्थितमभजनादित्यमाह सतीतेसंभवेऽपस्थितापवृत्तावेसंभवेसति अवैद्य द्वाहरणप्रदर्शितपाण्युणितानामकानास्त्वशुगुणात्तेदानोन्यासः १२३० अवैद्यकुण्ठागुणात्तेवसाजकोभाष्यावृत्थलदालध्वीशुणकृष्ण कः ३ द्वौष ४२० पुनः भाजकः प्रसरितिः ४२० न त्रभाजकोभाष्यान्निगुणात्तेष्वेष्वयत्रोलध्वास्त्रयः ३ द्वौष ६० पुनः भाजकः प्रसरितिः तत्र भाजकोभाष्यहरोसमेनविकेनापवर्तितो ४०५० पूर्ववदेनाभ्यमेवभाष्यहारायाभजनाङ्गभा॒ मलवरादिः १२५ अवथासाष्यहोरोन्व तुसिंश्चवर्तितो ४०५० एतमेवत्ता॒ यहरोंप्रकृत्यभाजनालब्धः मरवरादिः १२५ एवंस्वमतिप्रपञ्चेतांश्चपवर्यजेनसतिसंभवेन॒ समकृमस्त्वत्वमिव इत्तेभागहारविधिवर्गंकरणशुद्धेनददयेनाहः गुणविद्वैष्वरूपनिमित्तउपजातेनेऽद्वजारव्यंपद्यहृयनदाहमसमद्विघानः हतिहृच्येतेस्थायांवर्गाद्विगुणांसनिद्धाः स्वस्वापरिष्टाच्चतथापरेकास्त्वक्षांत्यमुत्तार्यपुनश्चरातिः १२५ श्वंडद्वयस्यानिहतेहृनिद्धानतर्पेत्वैर्गेष्वयुताकृतिर्गः इष्टेनयुग्मादिवधः हतिस्याद्वृष्ट्यवर्गेणासमन्वितोजः १२५ अस्यार्थः नुव्यसंख्याकृत्य दद्यार्घान्वान्योन्यगुणनंतवसिहोरादिवर्गः तामांतरं हतिश्चेतिप्रकारांतरेणवर्गमाह अथेति अस्यस्य अंतरस्थानस्थितीकृत्य वेष्वर्गः स्थाप्यः स्वस्वापरिष्टायथास्थानन्वनंतरंद्विगुणायांस्यस्थानस्थितांकर्त्यनगुणताभपरेत्पात्यमादयोंकाः स्वस्वागुण्यस्तपरिष्टारूप्येत्यथास्थानक्रमंतयास्थायः उक्तारादेत्पर्यवर्गस्यस्वार्थंस्थापर्यवर्कीर्त्तनेऽन्वत्वद्वैवनंसंभव्यावाहुल्येत्पात्यमासन्नायांवहवेत्वा प्रसंत्यानद्वर्गस्तिथ्यनुपपनेः अनंतरंमत्यस्थानस्थाकृत्यत्वासंमार्यराशिजवत्रिष्ठांकृत्यथास्थानस्थानांतरक्रमेणस्तिथ्याकृतानामादिस्थानस्थ्यकष्टिनस्यएकस्थाकृत्यथाभवतितथोलायापुरवदिष्ठाकृत्यभ्यः स्थाप्यात्यवर्गीत्यात

1

51
1952

हनि॑ १ भक्तसमादायोविषमतस्यान् १२२ त्वं लेढेशं ४१०९ लध्वं ८ हिगुणिन् १८ पन्था न्यसेदितिजानापोपंकि॒; ५८ अनयापन्था हन्ते
समेशन्नारेप॑ ४१०९ ख्या॑; ३ अस्यवर्गः ४८९ द्वीषादास्यात् ४८६ त्वं जेदितिजानाशुल्पि॑; मूलं ० हिगुणिन् १४ पंश्चानिसेदितिजातं ५९४ अस्यद
न्तः २०७ तृतीयोदाहरणमूलधर्म्यासः १००१००२५ विषमेवादिसंकेतः अत्रांत्वं विषमएकः १ तस्यादेकस्यवर्गमन्तजालध्वं प॑ ३ इदंदिगु
णिन् २ आधमसमवाहोन्यस्यभागेलध्वं १ तस्यवर्गं लृतदाविषमास्यनांतिदिगुणिन् तरवमेवं तोन्यस्य २० द्रितायस्यादकान् १ सागर,
ध्वं पुनर्न्तरेव वर्णं २ तस्यवर्गस्वरूपं ३ तृतीयविषमादास्याश्चाधितिदिगुणिन् पन्थाय नया न्यस्य नानं शतहृष्टं १००० पंत्यालकं ४ वधं किं हन्ते समेलध्वं वं प॑
वीक्षकरणेनजातं पंकि॒; २००० समहस्तहृष्टयनायस्मद्विलक्षणाभागलध्वं ५ अस्यवर्गः ४५८ द्वीषालस्या ४५८ लक्षणानाशुल्पिफलं ५ हि
गुणिन् १० पन्थाय न्यसेदितिजातं पंकि॒; २०१० अस्यापत्तेलैलं १०००० जानं वर्गपलं १००००३५ अत्रेहमवधेय अत्र व्रथमवर्गन्त्येवकाश
दिसूलधित्यनं चतुर्थवर्गेनलक्षणादिभागात् स्तुतिदिगुणिन् यामूलसमेतस्यतेयाकालध्वं लृतमित्यनुपनमवर्गत्यं नयायाद्विषमादिस्या॑
दिदिगुणिन् न्यसेदितियवधं छवं गिरितिशुहरित्यनं इतिश्चहीकृतं सरव्यायाशून्यसजनं शून्यविषयजनं दितिमिति अथधनेकरणसूत्रोपनिः
निरुहयेनानुस्तुभावाहसमविघातनस्यधनेनांत्यवर्गः आदित्रिनिष्ठालूलन्त्यादिवर्गलृप्यं याहतो थादिद्य
नश्वरसर्वे २३ स्थानानं तरत्वेन युताधनः स्थात्वकृत्यत्वं दुरुगततास्य एव मुहुर्वर्गधनं प्रसिद्धावाद्याकृतावावधिरेषकार्यः २४ अ
स्यार्थः समानां त्रयाणां तु न्यानां योग्यातः पस्ये रेगुणनं दुरुक्तलं यनपूर्वसूरिप्रिः प्रदिष्टः धनार्थं कल्पित गविलिप्तिशुस्थानुषुलि
त्यनाप्रथमद्वितीयर्थाधीनः पश्चातिननृतीयोगुणनीयद्यर्थः प्रथवहु अंशानां धनकरणेप्रकारानरमाहस्यायां धनो यस्यातिप
त्तिं यस्तां कानां त्रयस्यस्तस्यधनः समविघातदितिकरणसिद्धिः पश्य इत्यस्यायः न तोऽस्पस्यवर्गः आदित्रिनिष्ठाः स्थायः न यथा
तस्येव न दृष्ट्यानं तस्यवर्गः आद्येन गुणिनः पश्चात्रिनिष्ठागुणिनः स्थायः स्थानानं तरत्वेन नेतिस्थानेमेवानं तरत्वं अधिक्यन्त्यन्ताना
न तरं तस्यभावः स्थानाधिक्यमित्यर्थः ततः पश्चातवादिवर्गः आधवर्गः अंत्याहतः विहतो येन वहतः प्रावृत्यानं तरत्वेन तस्य
व्यः पश्चादाद्यस्यधनः पश्चात्यानां तरत्वेन युतासमेताकार्याः न योस्तु त्वयाधित्यनं तरत्वं द्युग्रं अंत्याल्लेन प्रकृत्यतः
जर्थादत् आ योपक्षायां इत्यमंतनः पश्चातनाम्यपुर्वद्याधित्यनं प्रकृत्यं रवं शुहुपुनः पुनः एषविधिः कार्याः प्रसंगात् वर्गकर्णय्येव
जन्तथादिगुणां यनिष्ठायाद्यन्तत्वाधनवर्गच्चस्यानां तरत्वं द्युग्रं साधयेत इतिद्वितीयकरणं एवं मुहुरितिवर्गसिद्धो धनसि
येत् आद्यकं तोवार्वं शूर्वकविधिकार्यः इतिनृतीयप्रकरणं न वृत्त्यानाम्यधनकरणमेवन प्रारेण न स्थादित्यस्तरस्यात्

9

वनाचेतो न रहं हेमग्नेवत्तरं थम्बुडि सरो योगार्थमाह इरुनि इह पार्दी गणिते यदि अंशानुवंधा पथवाहो अंशाः स्वां ज्ञाएव वैसिलं नानासीति ३४
स्तु दाहरणो न्यासः ३५ उच्चार्य आयवनुः स्थानमध्यं धर्मस्थितिनं हरणव्रयात्मकं नृउभ्यस्य हास्यं तुर्मिनं धग्नयै त्रृतुषाहनं ज्ञाते १२
तेषु नः स्वां शास्त्राधिकारिणः कै न भाग उपरिस्थान १४ गुणयै तन्मानं ध अनापिअधः तलस्यः हरेण्यु २२ इस्मधर्मस्य १५ गुणयै त्रृत्यै
न व रस्तो शास्त्राधिकारिणः न भाग उपरिस्थान गतान १४ १५ १६ गुणयै नृज्ञानाराशिः २३ शादसिरपवर्तनानानाते २४ एन तलस्य होण
ण २५ इस्मधर्मस्य १६ हन्यात १६ उन्मेन हारणै २६ त्वां शो इनेन भागान् १५ एवं वस्तु नावृत्यानां ते २८ रवेष्टपवाशतावति
ते २९ तृनीयकोष्ठेन न लस्य हारण्य हरण २१ हन्यात १८ अनुसंतेन २८ त्वां शो १ नेन २ अन्यहन्याज्ञाने १६ पुनर्नेतलसिरपवर्तना
१६ हन्यात १९ नेन २८ त्वां शो २४ धिक्येन १६ अंगानुपरिस्थान नहन्यान एवं जानाराशि २९ उक्त योगमतात भागेन लस्य पह
रः कल्पितेति इति भाति च तुष्यमिति भाग प्रभाग ज्ञाति दृयं मुख्यमिति गद्भुवं तस्य इव विनिरगतत्वादिति धेयं मित्तिभासं कृलित
व्यवधिमवतारयति तिभसं कृलित व्यवकृलितयोः कर्णमत्रं वृत्तार्थमिति इदं व्यवार्थमित्यर्थः स्वेदं प्राप्नोत्तिभासं भग्नं
संरक्ष्यात्मकस्तदाहयोगां न रुक्म्यहरणानां जल्लोहरो रुक्म्यमहारराज्ञो तुल्योहरो येषां तुतु न्यहरणात्मादद्वानामेश्वानायोगां
न रं न तृभाहकत्पृष्ठिति आहाराद्वयनिरप्तिनं हरेण्यस्थापात्वाहारः अवसोरं शश्वत्स्यरुपहरेः प्रकल्प्यः तथा वर्वं उराद्वीप्तिभासं भग्न
शीलां योगां तरेकर्त्तव्ये आहारण्डराद्वीप्तिहरेः प्रकल्प्यनेन समक्षेदविधानातुल्यहरौ गद्वीप्तिपात्यतयोरतरयोगां तरं ध्रुवाय
इति भग्नः एतत् प्रश्नोहरणं मृप्यताति दृश्याह पं चासपादनिलवार्द्धस्त्रैनकीह तान् ग्रहितसविभग्नाकृणसिद्धिभासोगेत्यवाज्ञता
नांकित्या व्रयाणां रथयस्तु दीप्तं अस्थार्थः हेमस्य स्तुत्यपूर्वं रूपां ज्ञात्तथापादत्तथाद्वृत्त तथाप्तस्तुः इः एवं रूपान्
पापानेकीह तान् संकृलितान् यमामाद्वयरुद्धृद्वित्त एतावत्संकृलितोदाहरणं व्यवकृलतप्रश्नमाहः एक्षिरितिअथसंकृलितानं
न रुद्धृक्ते रं रीक्ष्यात्मकारासम्बुद्धायोर्ध्वांसंकृलितेः रहितानां व्रयाणां शेषमवशिष्यत्वां व्यवकृलतान् तीव्रं कथयत इर्थस्य पूर्व-
निर्विलेन न वीनत्वा भाग दिति भावः ३६ उदाहरणं न्यासः ३७ उद्धृद्वल्लहरणानां मित्युक्तत्वात्तुल्यक्षिदसाधनं धागजाति
स्तु त्रिष्णसाध्ये अन्यो न्यहरात्मितीहराणां वित्यादिनाएवैकं पकारेणाताः समछेदाः त्वं वानुल्यहरणां उं शानां योगः
३० अधृते अत्रापवर्त्तनं संभाशत्वविशनापवर्त्तिजातोराशि ३१ इति संकृलित व्यवकृलितेन्यास ३२ अन्यो न्यहरात्मितीहरात्मिति

हतापिसादितोममचेदोऽस्मृ अन्तरेक्षियमाणेष्वितएकोनविंशाष्टाधितेशीषं ३० इति अवकलितं अन्तरसुशब्दे नयत् किमपिमया
दासहित्यस्तु इत्येषु सत्त्वनिष्ठात्मसंख्यामाल्यकं चेति भान्यमुख्येग्रन्थी रीढी यादव प्रथादिनिहृषाणित्वैभिन्नग्राण्यजरस्तु एं
जारी छायाकल्पणीयं अत्रोदाहरणीषष्ठीनायात्मकं चृत्यं प्रत्यन्तर्घोषित्वं प्रकारणदिनभागानामेक्षादीछेदेनशोगल्प्य
दिनं १ शीषं ८ दिनास्त्रहत्याक्षम्यासंगृष्य ५५० भागेहत्यालब्धं २७ लागेणानं च दिनम्यप्यन्तरादीशीघ्रघ-चतुर्थांश्चाप्यवद्दा-पंचदशा
ययः दिनविभागेव शतियधः दिनार्थे त्रयघयः कर्त्येनानं भैष्मेष्वयं ८० विष्टियति दिनं १ शीषं २७ नानं शूर्ववत्तरेन अन्तर्गतं ३५ दिन
नयात्मस्तु भागेव शतियधः दिनार्थे त्रयघयः कर्त्येनानं भैष्मेष्वयं ८० विष्टियति दिनं १ शीषं २७ नानं शूर्ववत्तरेन अन्तर्गतं ३५ दिन
४३ शूर्वतुत्यमेव वर्णमवेन-नविकारणीयं इति भिन्नसंखलित्वयवकालितात्प्रभिमयवातारयतिसिन्नगुणकृत्यं अभ्यु
त्रिवृत्ताङ्कुमिति क्रियास्त्वकमिं इव ज्ञातं तरार्थं तदहाह अंशाहित्वेदवधेन भक्तालस्यं विसिन्नेगुणनेष्टुलं त्यात् विसर्जनम
उद्गुणने प्राप्तसतिगुण्यगुणकमेवधिमागयोराहतिः न आरेव हरयोर्धनां त्यात् विसर्जनम
मृष्पातिकायाह स-न्यमस्तु विद्युतेन निघ्रं सप्तमांश्चादित्यमवेक्षित्यं अर्थात् विभागेन हत्यावदिदृक्षास्त्रियिन्नगुणिताविदि
धो चेत् त्रिवृत्ताङ्कुमिति क्रियास्त्वकमिं इव ज्ञातं तरार्थं तदहाह अंशाहित्वेदवधेन भक्तालस्यं विसिन्नेगुणनादावतादशाप्रहृष्टप्रथमसव
र्णनं द्वात्मागुण्यगुणं योर्मिन्नमत्यं प्रतिपाद्य गुणनं द्वार्थं तेन भक्तालसहितं द्वयं गुणितं किमित्वयताद्य
हित्वा जानीहित्तात्प्रेष्टाप्रसन्नमाह अर्थमिति अर्थं द्वानुगुणितवस्तु चेय इव तदिदृक्षास्त्रियिन्नगुणनाविधो चतुर्व्यं द
क्षासि ३८ उदाहरणोन्यासः २३१ अथो दाहरणेभागानुवृत्तधसकोलपकारणं छेदभ्रहेषु लगाधनं मित्यनेन सवृष्टिनो
म् ३० ३५५ णक्षगुण्यागुणं शो-गुणकां शोके द्वानानां १०५ गुणं छेदेन ३५ हतः ३० गुणितेजाते १०५ ह
रिणभक्तालस्यं च ५ अथ अहितीवोदाहरणं अंशाहतिः उद्वेधनभक्तालव्यवेन ज्ञातं गुणनफल १०५ गुणं शोः जाते ३० इति भिन्न
भगुणनविधिः सिन्नभागहारेक्षरणसत्त्वतादीभिति: इति वसंततिलकपूर्वाद्वै उद्वेलवं च परिवर्त्य हरस्य ग्रीष्मकार्यायिभा
गहरणेगुणनाविधित्वं अस्यार्थः भिन्नभागहरणेहरस्य छेदलवं परिवर्त्य द्वीष्मगुणनाविधिः कार्यं एतद्वै भवति छेदल
वं द्वृत्वालवृक्षेद्वृत्वानादशास्त्रिन्नहरभागयोः क्रमेण गुणकमुण्ड्यत्वं प्रकालने शोषाविधिकार्यः गुणनायाः प्रकाशोदाहति

30

कलिनंस्यात् शून्यमंभावात्मकं चानुशास्यनमंग्राम्यायाः भजनेदिस्यात् तदाहव्यभाजिनेति शून्यनमनः संख्यात्मकाराद्विः च
हरः खवहरोयस्यन्यतात्रशानियपलङ्कृतः स्यान् भावाद्वाहरः ग्राघनीत्यादिनानं फलस्मिल्ये अनेव वै अनेव वै अनेव वै अनेव वै
न्यमनः शून्यमेव नहिमात्महरयोरभावफलस्मिल्यतिः संभवं निरनगणनवेन शून्यनगणितोऽकः शून्यस्थानं अवनं कस्य संख्याभावात्म
कलात्वगुण्यतेष्वानांकैनांसोऽवगुणः अक्षगुणितस्यमित्यर्थः शून्यस्थानं अवनं कस्य संख्याभावात्म
तरमग्निमत्रियाविधनसधीमध्यः खयुणकावधार्यानतुगुणः कार्यः च कारः खयुणः खमित्यतेन समुच्चयार्थकः ननु यैसैऽग
णक्षित्वानेन शून्यगुणनं न सित्यमित्यताह इतिशुगुणकेजनिसतिषुनः शून्यविधिनोपादिशून्यहा
रोपतवित्वानदाराद्विः शून्यहरास्यैव्यः मित्युभावित्वानेन शून्यसमवेन समात्यन
लात् एकारात्मक शून्यवित्वपिगुणनभजनेन शून्यतर्थार्थित्वात् शून्यगुणितनं कार्यमन्यथा शून्यगुणन
- मवगात्मास्यान् इतिवदित्यतेन सतिषुनं तस्यात्मेविधो शून्यहरोत्तो पूर्वं खयुणनेन शून्यगुणितनं कार्यमन्यथा शून्यगुणन
न शून्यमेवकार्यमित्यसिद्धिनं नुशून्यनरादीयोजितेऽप्तोविषयोजितेऽप्तेविष्यादत आहनयेति तथा शून्यगुणकहरोयनोरा
श्विरवित्वानसत्यत्वर्थः शून्यहीनाशूनेत्वात् एकारोनार्थः राद्विवित्वात् शून्यस्य सरव्याभावात्म शूनेत्वात् एकारादुभयविक्षिप्तामन्यतमित्य
शायारात्मादिर्विश्वान्यत्वर्थः शून्यादं शून्यविषयोजनं त्वं शून्यस्मदित्ययोसमतीतिविजेत्वासिद्धिं अन्यत्र यविशेषस्त्रीज
प्रवीपेद्वृष्ट्युतदाहरणप्रद्वनात् च संततिलक्ष्याहर्वप्यन्युभवतिकिं वद द्वयस्युभर्गमूलं घनं अन्युभर्गमूलं घनं अन्युभर्गमूलं घनं अन्युभर्गमूलं घनं
तादशात्मकः खयुणोनिजाद्वृक्तात्मसिद्धिगुणितः खवहनविषयित्वा अस्यार्थः खवात्मपनश्च वै अन्युभर्गमूलं घनं अन्युभर्गमूलं घनं अन्युभर्गमूलं घनं
इत्यर्गमूलं च वै अन्युभर्गमूलं वद द्वयस्युभर्गमूलं घनं अन्युभर्गमूलं घनं अन्युभर्गमूलं घनं अन्युभर्गमूलं घनं
गुणितः खेन हनताविषयित्वा आतो सकृदार्थादित्यत्रोदाहरणोन्मासः एतस्मै च युतं ज्ञातं ५ खवात्मवर्गः मूलं च द्वयस्य घनः घनमूलं पूर्वं पूर्वं
शेवनगुणितः दशसकाज्ञाता १० इति शयाश्च नार्थं न त्वयस्य एक्सादित्वयुणतार्थं स्य एव यति अशातीराद्विः खेन गुणितः स्वा
पर्वत्येवः २ एणादः ३ हरः दृश्यशीति ६३ अत्र खेन गुणितरित्वयुणो यम्बेतिवित्वानेन तव खरसुनेन गुणनं शून्येगुणन
इत्यादिशून्यगुणकहरामविद्वन राश्वुतेः शून्यगुणहरणासादृशं सित्यमित्यर्थः यथाहित्वेद्वृशुणेण गुणद्वैमित्यादि

99

१२

65
1985-

प्रसनार्थः ५० भवेषुरगतिः १ यं सप्तनां ग्राम पृष्ठ चतुर्थे: रेसिरेशी ३४५६ अथमंकः १ समछेदं नहीं ३४५७ अशाद्वास्ति रपवर्तित
रु इदं इस्मै दृष्टे न हते दृष्टनेन ३४५८ छेदं लवच पृष्ठ वर्त्य तिप्रकारण सकं जातो राशिः १०० अ भालापः राशिः १०० अस्य स्त्रिः ४०
यं वार्षः ३४५९ दृष्टनुर्थाः ३० एते रथिहोनः शोषं दृष्टदा हरणां तरप्रस्तुत्युधरावृते नाह स्वार्द्धं प्रादात्यायोगे नवलं वृथुगल
यो वदीषाद्वकार्यं शेषात्रिः शुद्धहोते पृथिव्यामुलशानृष्टदृक् रेषाद्युयायाशिष्टानि षष्ठिप्रस्त्रिनिजग्रहपृष्ठनयातीर्थपाणेथः
प्रयानस्तस्य इद्युप्रयाणं द्वयादे सवताऽग्रजातिः ५१ अस्यार्थं यस्तीर्थेषां यंतीर्थनिमित्पंथानं गच्छतीतिनीर्थयाकरः स्वस्य
च्यार्थं ग्रहीनाद्युपार्थं प्रयीगतीर्थराजेषादान् इत्तचान् अशेषापादधं द्यात नवलवृशुगलं नवां द्वाद्युपार्थं कारसमुच्चया
यो फलेन दृष्टनानािर्थ्यः अवदिष्टस्य चतुर्थायोगे वृहूहेतीः शुद्धामागरीधरावलिनस्तत्प्रनीतिनिमित्पंथानेभ्यः प्रादात् शुद्धे
शुपलक्षणं एतदं तर्तुर्गतं द्वयेण खग्नहनिर्गमो नरं ग्रामावस्थिति पर्यंतं वृयं चकारात् अवदिष्टानि क्षाणात्रिविष्टि अन्यानािवृष्टि
प्रथमार्गव्यथक्षानिजग्रहं प्रयातः प्राप्तः नस्यधार्मिकस्य ग्रहीनवृहूसरव्यापदथिदभवताऽग्रजातिश्रुताअस्यस्तास्तिनानि
इत्यर्थ ५२ उदाहरणं न्यासः ३४६० इत्यं ६३ अवेष्टराशिः प्रअस्यारं ग्रहस्त्रिः अनयोदित्यान्यासः ३४६१ अन्योदित्यान्यासः
हरेति सत्रेण जातो समछेदैति ३४६२ यो गतरं तु वृहरात्याकानामिस्तुतेः अनयोरन्तरेजातं ३४६३ अस्याव
वृलवयु ३४६४ गलमिति द्वाया ३४६५ मपवर्तित हराशातं नवलवृशुगल ३४६६ अनयो ३४६७ समछेदो ३४६८ अनयोरं न जातं ३४६९
युनरविद् ३४७० यो गर्थं न्यासः लवालप्यादिति जाते ३४७१ अनयो समछेदो ३४७२ वार्तिनी ३४७३
अनयोरनंतरं सुनिरदेति ३४७४ वियोगर्थं न्यासः ३४७५ लवलभाइविसत्रेण जाते ३४७६ वृहू अनयोः समछेदो ३४७७ देहे
दिस ३४७८ ताभ्यामपवर्तिती जाती ३४७९ अनयोः रनतरं ३४८० शादशस्तिरपवर्तित जाते ३४८१ इष्टोहस्तं दृष्टे दृष्टे अनेन
नान्यासः ३४८२ भाव्यमिति छेदं लवं च परिति ३४८३ वर्तने न समजं जाते ३४८४ तौराशिः ५० अथविलोमावधीनासाध्यतनत्र न्यासः
सः ३४८५ इत्यराशिः ६३ अथस्ताऽग्रामित्युनेतुलवादेनो हरो हरः इति हते न्यासः ३४८६ क्षणस्वस्वप्यं कुर्यादिति छेदं
नै ३४८७ अवदहयं ६३ अस्मिन्दृश्य दृश्य दृश्य चतुर्थाऽग्रपृक्षयोज्ञो ३४८८ शाहति छेदवधेसादिनाद्वा
या प्रपवर्तिते जाते १२११२४ यो जगर्थं न्यास ३४८९ अन्यो न्यहरास्ति हतायि सादिनासमछेदो जाते ३४९० अवदहयं ३४९१ यो गेजा

तं इति अस्य ननीयां शः उद्युधेत्यादिना ननीयां सो ३०५ चित्तिरपवर्तिना इति समछेदत्वात् अस्मिन् अंशा हतियोजिते ४३७
अवं हास्यां मपवतितः ४३८ अस्य सत्तां ग्रहणत्वात् अस्य अंसा हति सरिना जातं सप्ताहाद्युपसप्तिरपवर्तिने जातं ४३९
अनेन ४३९ इष्टाहतं दृष्टि ४३० ताज्यं क्षेदं लब्दं परिवर्त्य त्वादिनपते, जातं ४५० अथवाकस्य विनक्ष्य कौलस्त्रव्यथाविद्यु
दाभकेन लब्दोनहारघानेन भास्यः प्रकटारव्यराशिरपवर्तितिभ्योन्नमार्गणसाध्यते न त्रिव्यास ४३१ इत्येतदेव लब्दं
परिवर्त्य त्वादिना ह इत्यराशिरव्यथाविद्यु ४३२ भाजितः सन्तत्य ४३३ हारणक्षम्भूतिनाः ४५० अ ब्राह्मणः अस्यार्थ ४३० मूलग्रावा
द्वाधितं ४३० शीघ्रस्य नवलव्युगलेण ४३४ शीघ्रादस्माद् ४३५ पास्यद्वीषं ४३० शीघ्रस्यास्य ४३६ शीघ्रादस्माद् ४३७ समछेदन
महिते जातं शीषं ४३० अस्य शीघ्रस्य विष्टदशमलवा ४३८ अ ब्रविद्वास्यासपवर्तिते जातोः ४३९ अस्यानेदाषात् ४३० सम
छेदननिकादिते कुलालकदमगम अंशादिते वृत्तयोर्विष्टपविष्टिग्राहक्षिकुदम्भीलायमानोपरः कानेकेतकमाल
नीपरिमलभास्तकलालेप्रियादं ताङ्गते इत्यन्नीभ्रमनिस्तेभूगोलिमसरव्यावद ४५० अस्यार्थः प्रभरसमुदायातपर्वादाकः क
इवं चुष्ट्यमत्यगमनभ्यरसमुदायातन्नीयांशः विलिप्रांदिलिप्यापुष्ट्यं प्रत्यमगमतश्चिलिप्याक्षीकृत्वारसद्व्याओषधिवि
द्वावः न योपचाश्च अश्च योपुर्वलष्योविशुणमूगासिगुणः कुडं कुट्टोगिरिमलिकास्त्रस्यपुष्ट्यकुट्टं प्रगमत् अपरोपिति
ष्टेभूगोभ्यरः नविद्यनेपरोदितीयोपस्थितिककः आकाशोदन्तस्ततोभ्रमताजास्युक्तिः दोलायमानद्विदोलीयमानद्विदि
दोलायमानवदानवतीदीलायमानेदलाधिरुद्देश्यार्थः अवहेतुर्गर्भविश्वेषणमाद्देतकीलादिके पुष्ट्यकेनकमाल
स्त्रुपुष्ट्यमालनीनयोः परिमलोप्रामोक्षकालप्रियदृष्टास्यायुगपदाहतः सन्देशालायमानोभवतिनथापरिमलद्वयगहणा
द्वगायिदोलायमानद्वयार्थः एवं सनिहेमूगाशिह कानेगणिते रुपगुणासिज्ञेतद्वृलेयाभ्राण्याण्यसंब्रांतां गणितकमणाक
थयेन्वयः उदाहरणं न्यासः ४३९ समछेदनराशोः १ उनाहताजानेन्द्रियां विनाभिरपवर्तिने जानेन्द्रियां अवेष्ट्येतदेव
गणितं दृष्टं अनेन ४३९ छेदलवेनपरिवर्त्य त्वादिनालव्येषन्तकुलमान १५ अ ब्राह्मणः ग्राहाह ५ अस्य पैचाशः ३ ग्रावा
त्वेनेनः ४३९ अंसः ५ उनिनेजातेऽनेन यो ३५ विलेषः २ विगुणः द्वजादस्म॑ द्वनितेशीघ्रस्यमुमर ५ अथः संक्रमेस्त्रमि
इवं च पूर्वाद्वै नेतदाह योगान्तरणोनयुक्तोऽद्विनस्तो ३ शीघ्रस्तीसंक्रमणरव्यमेतदेवति अन्नार्थः यथोर्यागस्त्वयोरेवांतरणा

१३

६७
१९८५

संज्ञेनोपर्वयनः उभयत्रादितः यथोर्यागान्तरेज्ञानोराशीरितः एतद्विनगणितकर्मसंकर्मार्थं इति उदाहरणप्रदनमतुष्टभावः
श्ययोर्वागः इन्द्रीकृत्विद्योगः पञ्चविंशतिः तोराशीवद्वेष्टत्वेलिपत्तं द्रव्यमणायादि ५३० अ ब्राह्मणयोराशीयोर्गीधिष्ठैर्कांधिक
शानभवति नविर्विष्टासगेऽनन्याद्व्याधितेशेषां विविद्याविनितहेवत्सविद्येविसिनहीतो विवेत्ययः कानेयोगार्थ ५३१
अन्तरप्रियं ५३२ योगः द्विघास्यापितः ३०११ अन्तरेणानेन ४३० कमेणानस्तुः ७६२५५ अर्थितः ३४४३ एवं जानोराशी ३४४३ वर्गमेव
धेनसक्षमानभिन्नस्त्रुद्रव्यान्नीनगद्दनदाहव्यगीनं तं राशिवियोगभक्तयोगस्तुतः प्राकृत्वेवराशीद्विदित अस्यार्थः यथोर्वर्गयोर
न रूपेन वराशीरत्तरेणासक्तं नवोराशीयोर्वागः स्यात्सनोयोगान्तराशीयोर्वागाणेतदत्तुलोक्यतुर्वातिविवरं ग्राहतोराशी
शीघ्रं गणितकोविदः अस्यार्थः यथोर्वाशीयोर्वागान्तरमणेन योरैवराशीप्रवर्गयोर्विवरं अन्तर्वतुः इन्द्रीसंख्यावृत्तमुम्भवेतीराशी
हेगणितकोविदशीघ्रं व्यवेष्यत्वयाग्निः तत्त्वाद्वार्त्योगाणेतदत्तुलोक्यतुर्वातिविवरेणानेन ए
सक्तं जानोयोगः ५० अवधारकविदाशिः कार्यः यथोर्वागायदिष्ठा ५०१०० अन्तरेणानेन एवं योगानयुतः ५३१५८ अर्थितः ३०१९९
एवं जानोयोगादेष्ट ५०१०० अथवर्गकर्मणिकरणस्त्रमायद्वयनाह इष्टकृतीरुपगणितायेकादलिताविश्वानेन एवादस्याद्वय
हनिविलिनासेकापरोराशी ५४४१ पद्धिगुणेष्टद्वन्तसेष्टप्रथमोथवा परास्त्युपांकतियुतिविश्वानेन एवादस्याद्वय
स्यार्थः इष्टसामिनतसंख्यां रस्त्रव्यहृतिः समद्विषातासक्ताअष्टुगणितयेकालकरहितानां तरेमेदिताइष्टेन पूर्वकल्पितेन
मन्त्रेणः प्रथमोराशिव्यातराशीः इति रहितालयुताभपरोदितीयोराशिव्यात अवर्वर्गप्रविष्टदस्याश्रयाभासमतिगोरावा
व्याधवेनेतशास्याभ्युतराशीआहरूपमिति अथानेन तर्वाप्रकारातरणएवं सरव्यात्मकर्षपुण्यगणितकल्पितेषेवासक्तं सेष्ट अ
त्रयमिति एवेन एवानवेणसहितं प्रथमोराशिव्यात अपरोद्वितीयोराशिव्यात्मपुण्यसंख्याकर्ष्यात अनयोः स्वरूपनिर्देश्यतेषुती
तिवयोगागतयोर्वाद्वयान्वोहृतिवियोगेवेक्षणार्थवाचमितीवेगास्यानां तत्त्वादिनामुलग्रहणाभिरव्युपोत्स्त्रयावेतो
शीघ्राशीप्रकाराशीभ्युर्भावित्वालद्वयः उदाहरणप्रश्नवस्ततिलक्षणाहराशीर्वयोर्विदितवियोगाशीत्वानेन एवादस्याद्वय
मृमित्रयत्रित्यसंतिवीलगणितेष्टदेवाविमूद्याः षोडोक्षादीशगणितेपरिभावयतः ५४४४ अस्यार्थं यथोराशी द्वैतिवियोगाव
गोनर्वर्गयोगश्चउभयोनिर्वेक्षणार्थवाचमवदप्रक्रियेणव्यवहृत्ययेत् यन्नयोराशीनविष्यक
वीलगणितवीजगणितकर्मणिष्टोटाक्षीजगणितव्युत्सामङ्गेत्यार्थत्वं वीजोययोगान्वाजसंवधानशीज

लं तदे कृष्णनमध्यभाहरणसेदान्यामेकवर्णवीनंदिविधं अनेकवर्णतयध्यमाहरणभाविनभेदत्रयात्मकलेननिवर्णवी
जमेवन्विधिलवपुमिदावक्षं वीजक्षनुविधं प्रसिद्धं हुक्षवर्गवृहतिववीजसेदावन्वावेवंषडिधं वीजमिलाइः अनेकसक
लनादिवर्गमूलानेषोदौधवीजनग्नियाङ्गः परिनममताद्वावः येनोथयनव्यतिरेकेनवीजाभिशाभिग्राह्वानदनसिज्ञानांज्ञावार्ता
पटद्वयन्तुपृष्ठवः व्यथागलसास्त्रालिमतं कार्तुं प्रसिद्धमन्त्राद्वयाङ्गिः इत्यनिविधितिइत्यर्थः अन्नोदाहरणेयासः अनेष्टावादिः । अस्य
हति: वर्गेहतीघनविधाविलिमूलेन्दावाच्योहति [३] अष्टगुणिताऽच्चन्तरितरप्रवर्तिता [४] अथकाः दलितात् [५] इष्टानानेन [६] छंदे
लवं च परिवर्तन्त्वादिवालग्नियां [६] हरणभक्ताज्ञाताः प्रथमोराग्निः । अस्यहति: दलितात् [७] सक्षात् [८] अयं प्रथमोराग्निः । [९] द्वितीयारुप
येव [१०] विद्विज्ञेन्द्रियां [११] अथप्रकारान्तरणस्त्रमार्थ्याह इत्यवर्गवृग्नेविनश्वत्वात्त्रासंगुणोप्रथमः [१२] सक्षात् रात्रि
स्यात्मेवंव्यनेत्यग्नव्यक्ते ॥५॥ अस्यार्थः इत्यस्वर्गवृग्नेवर्गस्यवर्गद्वयर्थः । चस्मयुक्तेवत्पाइत्युष्णनः नैवेष्टोसंगुणितोरात्रीभव
नः पुरंप्रथमोराग्निः सेवः । त्वर्वदितिरोपः एवंगुणितं युक्तेषाटीगणिनेनद्वयिनानियमाह यत्तेसंवत्ति अन्नापि पृष्ठेन्द्रीदाहरणसाध
नं नन्देण [१३] अस्यवर्गः [१४] वर्गस्यास्यवर्गः [१५] अष्टघ्रा [१६] अष्टसिरप्रवर्तितः [१७] अयंसेवः रात्र्यः त्राहरणात् रुपलूपः [१८] समस्ते
देवः [१९] विक्षेपात् [२०] नानातः प्रथमोराग्निः । [२१] युवराष्टे [२२] अस्यघनः [२३] अष्टसंगुणः । [२४] अष्टसिरप्रवर्तिनं । नानाद्वितीयाराग्निः । [२५] एव
ज्ञातोरात्री ॥२६॥ अयेष्टोसेवन्नेन्द्रियेन विद्विन् ॥२७॥ अस्यवर्गः [२८] अस्यघनः । [२९] अष्टसंगुणः । [३०] अनुकृत्यविनेनवीज
अनयोदतीत्वात् सोः समझेदै नृयागः । [३१] नृथावियोगः । [३२] समझेनविनिरकेजानेमूलपूर्वे । [३३] ननुकृत्यविनेनवीज
जाभिशानामपिवीजस्त्वैष्टेनज्ञातिवृत्य नैकेविद्वास्यानेवनंभवतावीजरित्याकथंहते [३४] वित्यतोनुष्टाहणाटीसक्षे
प्रसिद्धं वीजगृहं क्षियवृभासतेनालिगृहमृद्वनानेवशोटस्येवक्षा ॥३५॥ अस्यार्थः वीजस्यन्तर्गणितं षाटीसूक्ष्मेष्टं व्यक्तांगगणि
तेविद्वन्व्यताविधानस्ववसदग्राम्याणां द्वैवलानां ग्राघन्तस्त्रेवर्गुणितेस्त्रगमेभवतित्वेवायन्तांकरणितं वीजाक्षस्त्रेवाप्य
लक्ष्मेवसद्वद्वयः । सगमंभवतीत्यर्थः । तत्प्रतिग्राविक्षयन्त्रनामनुस्त्रगमप्रकारेणगृहं क्षविनमित्यासतेहत्यन्वाप्रकारबुद्धिशरन्वाना
भवतीत्यर्थः । तत्प्रभूताग्निक्षयन्वान्विष्टाणाक्षविनंगास्तिनथावर्गाग्निक्षयन्वान्विष्टमेयेतद्वर्गकर्मवीजारीत्यनिवर्धमिति
नानाः अन्नवृथधीनंरोक्षिक्षयन्विनाव्यव्यवर्गणितं ननिवर्धहन्तातिवृत्यववीजस्त्रेवंनाम्यन्वर्गणितमित्यसिद्धायणाह नैति

जूनीनगणितमिसुके नष्टिद्विधं वीजमुक्तं ग्रन्थवृत्त्यिरेव पामार्थिकं वीजमुक्तं संगठते एव क्षरोप्यर्थतेन
वीटापिनेत्यनेन च तुद्वयं प्रभावानेत्यर्थः न तु वध्यवीजनितेव्यक्तं गणितक्षयवीजमित्यतेआहयनीति अस्यकानां वीजमानन्
यानेषां गानेवलान इणितं वृत्तिकृत्यनामेव्यदेव्यवीजभित्यर्थः तु द्विक्षुसित्यांनु द्विरोमेणो प्रस्ताभ्यायेवेवर्णा
त्वं वीजं नविजानिष्ठद्वृष्ट्यद्वयितिवीजमनव्यक्षयनायतः अशातरात्रो शुरुलस्युगुणक्षयातेसतिनवृष्ट्यवशान्निज्ञाना
यक्षरणमव्युपजानकाहयेन द्वाहगुणभृत्यानुवत्यराद्वृष्ट्ययुक्त्यगुणाधंहस्यामूलगुणाधंहनयुतं विहीनं वर्गीकृत्वातेन
पृष्ठरसिष्टरात्रि ६३ यदालंबेष्वानयुतः मरादिरवैज्ञानिकागोनयुतेन वृत्तं वृत्तं तथामूलगुणनवस्त्यामाध्यस्तुतः प्रोक्तवैद्वरा
द्विः ६३ अस्यार्थः यो रात्रि केनविज्ञानितेन ग्रन्थेन उत्तुगामीभवते न द्वयद्वृष्ट्ययुगुणवृत्यहस्यामूलतत्त्वं उत्तुत्वं क्रमेण
युतं विहीनं वीजं तेवं वर्गीकृत्वातेन सृष्टीष्टरात्रि स्वातं विद्वयमाह यदेनिष्ठद्वस्त्वरात्रि मूलान्युतस्तथालवेस्वभागव्यवेन्यु
नामाहनम्लदानेत्तुक्षेपागेन नूनं युतेवारूपहस्यातयारूपेण हस्यनयथामूलगुणनवस्त्रातयारूपाम्यं वृत्यमूलशुणाभ्यामोद्दृव
नगुणार्थहस्यामूलत्यद्वृत्तविवादित्वर्थः रात्रिः साध्य मूलेष्वृद्धेष्वृद्धेस्वयुद्धरणेन वृथप्रश्वलवसतितिलक्षणाह वालेमरालकु
लमूलद्वलानिसप्ततीरेविलासभरमंथरगान्यपृथ्यनुकृत्ववैलिक्षण्यहस्यमूलेवृद्धमरालकुलव्रमाणं ६३ अ
स्यार्थं भरालानां रात्रेहंस कल्मभूमृह न वूलत्वं स्याधानेसप्तविलासभरमृमथरगानिविलास कीजातस्या योभरोतिमनसं
लग्नतयाधिक्षमं तेनमंदगच्छतिनानितपानोत्तरेन द्वागादितं अहमप्रयत्नवृत्यवान्द्वृष्ट्युपशुर्वारितिनक्लहं सथुरमंराजहं स
द्वयं हंसीहं साम्बक्षजलेन तदगादिजलेकेलिक्षणहं सक्षीडाक्षलहं कुवन अपृथ्यनवस्त्रमुच्चयेह वालेत्वं तथामरालकुलप्रभ
णं गोदेत्यर्थः अत्रोद्वाहरणेन्यासः ६३ वृत्तं २५३ वृहंसाहतिलेद्वरधेन वसतेवादिनाजातमूर्खं ७३ अस्यहृतिः ५३ अन
या ५३ वृत्ययुक्त्यानं ६३ अस्यमूलं ६३ गुणाधिनीयेनानु ६३ वृत्तानुभृत्यरेणभत्तं वृग्रीहत्वेजातमूलमान ८३ अस्यमूल
युतं वृष्टेऽद्वृष्टद्वाहरणमनुष्टामाहम्पृदेववित्तियन्ते त्यावलोरेत्यात्माधर्मशानद्वाकं विद्वक्षकं स रात्रिनिर्गच्छतां ६४
अस्यार्थं स्वपुदेववासियुक्तं मनवारित्यात्माधिक्षमातद्वद्वाकं स्यात्मकोरात्रिहंविक्षंगयेन दशालयाकथ्यतां आस्या
द्वाहरणेन्यासः वृत्तं १२ मूलगुणकं ६३ अस्यार्थं ६३ अस्यस्त्वा ६३ वृत्यमिदं २५० समलेदेन ८०१४९५७० युक्तं ५३ अ

69
1985

9

71
1985

ज्ञानीयातमहैनितिविल नरमसागश्चालिनीभगमेकंविदिपरिमललुक्यं प्रभमध्येनिरस्तथंप्रतिहेरणतिरणेनंश्वहिकोन्तेलि
मस्त्व्यं ६० अस्यार्थः विकर्त्तप्रभवनरस सकाशात् भगवद्गुलस्यपदमूलं रात्रारध्यस्यथमूलं उत्तरमालनीप्रतिगतेसमग्नरा
ज्ञानायमसागश्चकाराधृष्टालेऽउद्दिभेनेत्रकामभरीहस्यात्मकातेप्रभपरिमलासन् भानसंसमिल
नप्रभमध्येनिरस्तथरात्रोवंभनवेनविरहात् रणंगनंताद्वासंकानेत्रप्रतिनिकटंगताप्रतिरणप्रभ्युनरददातीयथं उदाहरणन्यास
सागः [५३] मूलयुणा-८ इत्यं८ मूलयुणायुणं रात्मध्यवत्तेजत्तुअस्यतद्विषयमपि अस्तित कार्यसागास्तविहतोल्लवद्विल
नेन्यास भागाद्युणा-५ इत्यं५ वदालेऽन्नोनसुनस्यत्वनेनक्षेत्राणां भागेरेसि९ स्यत्तेवेनोनेन [५४] अनेन [५५] छेदन्त्यवेत्य
रप्त नेनदैभिर्दैभक्तेन नभामूलयुणक्षम्भक्तः [५६] आभ्यागुणाङ्कहनेयादिनारादिः साध्यः नत्रयासः गुणं [५७] इत्यदै[५८]
युणार्थां [५९] अस्यहति९ अनेनसम्भेदेनदैव्यं [६०] इत्युक्तं अस्यमूलं [६१] युणार्थेन [६२] शुक्तं [६३] चतुर्सिंभक्तद्वयं
कृते६३ रात्मारध्यसाधितवादिगुणितं६४ जानारादिः ६५ अथलवयुनादाहरणप्रखमिद्यव्यवयाह पारादिनादद्वारा
भिस्मृत्यं।। रविविभागेनसमान्वितस्यजातं शातदाहकं तदाशुगानीहिपाद्यां पदुतास्तिवेत् ६६ अस्यार्थः योअस्तानोराशि
स्वमूले अद्वाहशास्त्रसर्वगुणेत्रुक्तोराशोल्लतीयां जीवनवद्वारायुक्तः सनद्रादद्वासतानोसमाहार शतदाहशाकं द्वादशाशतं तदशाशि
यदिपादांमूलयुणाः संवेदिविद्वयभातिगणितपरिपादांहेविद्वनवपदुताजस्तिताहिलेक्षीघ्रं कथेयस्थर्थ उदाहरणेन्यास
सागः [६७] युणा-८ इत्यं८००० यदालेऽन्नोनइत्यनेनप्रभिरेणाङ्कोयन्त्या भागेरेसि६८ शुतां [६९] अनेन हृष्यमिदं८००० छेदन्त्यवेत्य
नेन्यनेनस्त्रेणभक्तेन ८०१ गुणं८ नभानेन धैभक्तेन [७०] आभ्यारादिः साध्यः गुणः [७१] अस्याधेः [७२] अस्यहति९८८८ अनेन्या
द्विषयमिदं८००० अहाराविहृतप्रकृत्यसम्भेदेन [७३] शुक्तजाते८०००८५ अस्यमूलं८५८ युणार्थेन [७४] विहीनेऽन्नं८५९ हरेपाप्त
नेजाते८५३ वर्गहतं८५७ जानारादिः१०००८ गरिः [७५] विभागेननेनद्वैसमनितेश्वजातेनदाहशकं१००११००० इति
अथगणितसर्वत्रैरातिकंरणमूलसुपजातिभास्यंनदाह प्रमाणमित्तावसमाननानीआयनयोन्त फलमन्यज्ञानिमध्येनदै
छाहनमायहत्यादिष्ठापुलव्यत्विधिक्षिद्वेष८५ अस्यार्थः प्रमीयतेनेत्रप्रमाण इच्छास्याभिमतोरादिः वससुचये र्णेतुभेदस
मानजातीभिन्नजातीजायनयोत्ताः स्यायेस्यर्थः प्रहतगणितोपजीव्यजातिरेभाप्रमाणेत्तुयेचित्तेनिभावः फलमन्यस्य
फलविसिन्न जातिभव्यस्याणन्तस्यमाणप्रस्तुलै८५ यांत्यस्यानस्ययागुणितं आद्यस्थानस्यनेप्रमाणेनहत्यात्८६ इच्छासंबोध

38

73
1985

બેનાનેન ૨૫૮૭ સાલનું પુસ્તીએ ભાગ અને પ્રેરાશિક સ્થાન સરમાહ ઇછાર ધેફલે હાસે હાસો વિષિયના અથવે અસંબેને પ્રેરાશિક સ્થાનનું બેનાનેન ૨૫૮૭ અસ્યાર્થ: યત્ત્રને પ્રેરાશિક કે ઇછાર ખેફલું હાસું અનુભિષ્ટ અસ્યાર્થ: સંખ્યા તિલોકું પ્રસિદ્ધો નાગણીત કુદાલે અસંબેને પ્રેરાશિક સંખ્યાં સહેય મદર્દાયિતિજી વાનાં બુધુસે ગોલ્યું તોંકું એનું સ્થાને યત્ત્રનિભાગ હોર્ડાની દીનાં અસંબેને પ્રેરાશિક સંખ્યાને ૭૫ અસ્યાર્થ જીવાનાં સોલ્યું વિશેધિકાનું હીન વચ્ચાના મધુભિક એવું હેમનિસુખાં રોધને તો ન્યકું યેવર્ણાસ્થિ તોણખો વર્ણકું ય ઇની ધાન્યરાશીના મનુષ્યમાન પિતાના મનુષ્યમાન મિતોસંબંધાસ્થય હંહાન મિતોના લઘુ માનમિતો સંબંધાસ્થિ ઇલાદિષુસ્થાને સુખ મસ્તં વૈરાદિકં ભવતિ જીવિબધો સોલ્યે ઉદાહરણ દ્વારા પ્રાપ્તિતિચે પોડરાબકતમાસ્ટ્રો દ્વારિં દ્વારં વિશેષતિ વલતા રાકિદ્વિપુર્વહોનિ કુચતુષ્ટસુદાપ્રાત્રીતિશ: પદ્દુઃનહસ્તદાકિ ૭૫ અસ્યાર્થ: યદિઓ ઉદ્વાવર્ષાલ્લી દ્વા વિશેષતાનિ ક્ષાનાં લખ્યેને તદાવિશેષતિ વલતા રાકિ ભવતિય દિવેચતુષ્ટસુસ્થયનાનદિધૂર્વહોનિ કુચતુષ્ટયં પ્રાન્જોતિતદાધૃપદ્ધ: કિંત્રાનીલખ્યાર્થ: પથમોહાહરણન્યાસ: ૨૫૪૬૮ ફલં ૪ પ્રમાણનં ૨ શુળિતં દ્વારાયાસનાં લધાનિ ૧ દોષ | [૩૪] દ્વાર્ય મધુસુતિને જાતને ૨૯૮૩ તંત્ત્ર અંદું ૩ દ્વિતીય ચરણોના અસંબંધાદીકાદાહરણ પ્રશ્ન મનુષ્યમાહ: દ્વાર્યાં સંખ્યાં વર્ણને દર્શાવાયેને નિષેણતિ વિરુણ્યં વચ્ચે દ્વાર્યાં સંખ્યાં વર્ણનિ ક્ષેળિકિ મનીનાં લખ્યાર્થ: તદાહરણન્યાસ: ૧૦૧૧૧૫ ફલં પ્રમાણનં ૧૦ શુળિતં ૧૦ દ્વારાયાનથા ૧૦ સત્તનાં લધં દ્વારાયાનિ ૧૦ દ્વારાયાનિ ૨૦ હરેણનાં લધં પરણ: ૧ દોષ | [૩૫] અણુશુળિતને ૪૦ હરેણને ૧૫ સત્તનાં લધોવુલું રોષં ૧૦ વિભિન્નાં જિહેરે ૧૫૭ જોલધે ગુજે ૨ તચરાધ્યાન્કલભેરાદિક સ્થાન હાહરણ પ્રશ્ન મનુષ્યમાહ સાસઠે કેનયાનેન રાસો સંસ્કૃતાની યદિ માનગ્નાં જાતનાં જાતનાં દ્વારાયાનાં ટકેને કિં ૭૭ અસ્યાર્થ: સંસ્કૃતાની યદિ માનગ્નાં સંબંધાની રાસો ઠકેનું માનેન કિંત્રિકુલસંબંધાન સ્થાત હતિ દોષ: તદાહરણન્યાસ: ૭૧૩૦૧૫ ફલં ૧૦૦ પ્રમાણનં ૭ શુળિતં ૭૦૦ દ્વારાયાભાદ્રા ૫ સત્તનાં લખ્યા ૧૫૦ સંસ્કૃતાનાં ૧૫૦ ઇની શ્રીમાસ્તરીયકૃતી લાભતીટો કાર્યાં સિદ્ધોં તેદે વદ્ધરામદ્દાદ વિરચિતાયો ગણીતા મનુલદ્વારીસંજ્ઞાય પરિક્રમાં વિદેશિ: અથ પ્રચરાશીકારો દોહરણ સુન્નરાયાદ્વારાને નાહુપચસ દન વુરાશિકા દ્વિક્રેન્યો ન્યયેસ્થાનયન ફલઙ્ઘિદાં સંવિધાય વહુરાશીને વધુસુતુન્યરાશીબધસાજિને ફલં ૭૮ અસ્યાર્થ: પચાનાં સંમાનાનવાની

राशीनामसमाहार पंचरात्रिकांसमरात्मिकांनवरात्रिकांप्रशादिकेरात्रिके एकादशशत्रयोदशरात्रिकेप्रलिङ्गांप्रलिङ्गांबहुरेष्टताफलंप्रभा
 णफलमिलाफलंनलिङ्गात्मेषांचिदांहृदैक्षेत्रायेष फलचिदोर्नेवेकलात् बहुरेष्टनेजन्मयोन्मयनं अष्टमस
 प्रमाणींसंवधिप्रमाणपरिस्थायाय्येत्तामवंधीछापसेस्थाय्येत्तपस्त्रयसंस्थाय्येत्तप्रमाणप्रलमिलापसेस्थाय्येयदीछा
 फलं अस्तितर्हितस्थामाणप्रसेस्थाय्येहारम्भस्वप्तपस्थायाइत्तप्रसेनेशारनिवहुरासिलेवधे अशेषायाफलंसंबहुराति दृछा
 फलोसावेष्टनप्रमाणफलंस बहुरात्मेनन बहुरात्रिकाजेवधेस्वप्तरात्रिवधेनालिनेसतिइछापलंस्थात् पंचरात्रिकाहारणप्रश्न
 वधेयमिहैदेनेनाहेमासेदातस्थिलंपंचकलंतरंचैर्धेगतिमवतिकिंवद्योउद्यानांभालंतथाकथयुग्मलज्जतोतरास्थामूलंधनंगण
 कालफलेत्तिदिला ७९ अस्थार्थः यद्येषं सावनमासेद्यातस्थित्यंस्थूलाणिकालातरं श्चित्प्रथाहिष्ठेऽद्यानां प्रमाणद्याणीमाव
 र्णवर्षेष्यतीतेसतिकिंप्रमाणंफलं किंपुसंस्थाकांस्थात् कलातंतरंतदेव्यर्थः तथाइछासंवधिफलाशातेमूलकलातरास्थांअक्षा
 तिंकालाणितोनानयहैगणकालफलेइछाकालसंवधीइछाइव्यंसंवधिकलातरंफलंशेयनेउत्तेविहित्वामूलंधनमज्ञा
 तंगणितेनक्षयेतिप्रस्त्रयेत्तदाहरणेन्यासः [३०।१२] अन्योन्यप्रसेनेनहत्वास्थासः [३०।१३] अत्रप्रसाधिरपवर्तितेजात
 [३०।१४] चतुर्भिरपवर्तितेजातं [३०।१५] अ५पं बहुरात्मा ॥१५॥ अस्यवधः स्वप्तराति [३०।१६] वधेन५भालिनेलघ्व९त्रो
 [३०।१७] एवंजातंकलातरं [३०।१८] अथकालशानाथ्यास [३०।१९] फलस्यअन्योपसनयनेहृतेन्यास [३०।२०] चिद
 ९८ अन्योन्यपसेस्थयनेहृतेन्यातेभवत् बहुरात्रिवधेऽस्त्वलग [३०।२१] विवधेन०भाजितः फल १२अथ [३०।२२] मू
 लेभेज्ञानाथ्येन्यास [३०।२३] अवानौन्यफलमिलाभन्योन्यप्रसेनेहृतेन्यासः [३०।२४] अत्रदिवापूर्वसिरपवर्त्यपुनर्दो
 विरपवर्तितेजातं [३०।२५] बहुरात्रिवधः १५स्वप्तरात्रिवधेनानेन०भाजेलघ्वं [३०।२६] मूलधनरूपाणि १५मिन्नदि
 नीयोदाहरणमुपत्तातिक्षाह स्वप्तरामासे नहतस्थित्यंस्थांकलातंतरंचैर्धेद्यापुन्वादामासेक्षिप्तिः पंचकलंवधुके स
 त्वार्धद्विष्टः पलमुच्चनांकिं ३० अस्यार्थंन्यद्वाधिकमासेनद्यातस्यप्रदिव्यंवादाधिकाः पंचकलातंतरंस्थात् नहित्रिप्ति
 मासः पंचाशाधिकं अधाधिकद्विष्टकियन्मितकलातंतरंस्थात् नदीव्यतीउदाहरणेन्यासः [३०।३१] ५५ छेदभ्रहृष्टे
 उद्याधनर्णमित्यादिनहैन्यास [३०।३२] फलछिदामन्योन्यप्रसेनवधेनेहृतेन्यासः यथा [३०।३३] ५५ स

75
1985

୨୮

77
1985

35

79
1985

2

38

83
1985

۲۲

85
1985

۲۴

84
1985

जा कोटि भजे ०८५० जन होः कोद्योर्नामसेदो एवके बलं न स्वस्तमेद अथ कोटि र्णमुलेगविदिते जर्त्यसे ग्रन्थानयनार्थं सत्र
मनुहशाह इष्ट योगाहतिद्वीप्तिद्वग्नीतरंभुज दृतिवेगस्योरेवहर्णागतः १४५ अस्यार्थः कल्पितयोरिष्वराश्च
घोतोदिष्टः कोति त्यावत्योरेवहर्णितयोः ग्रन्थावर्गयोरांतरंभुज स्यात् तयोः कल्पितेष्योरेवहर्णितयोः योगः उक्तकरणीगतः
कर्णस्यातः उदाहरणमधुनमनुहभग्नाह वैर्णेयस्संभवेन्नार्थं कोटिदोः अवयोः सर्वव्वीनप्यविदितां सात्त्वान्कोटिभुजकर्णान् त्रित
अभानान् हेसत्येविचक्षणस्त्रीघ्रं कर्त्यः उदाहरणम्यातः अवैदृष्ट १३२ अनयोगाहतिः २ द्विष्टी धजानकोटि धदृष्टयो
रनयो १० वर्गो ११४ जनयोर्तरंभुजः ३ इष्ट योगानयोः ११२ छत्री ११५ अनयोगायाः ५ कर्णः ५ स्त्रीवेदर्णानुभवाऽन्या ३४२
न्दुज्ञ आस्यताता भुजकोटिकर्णा ५४१ अभवाइष्ट ३ धधायायोंजाला तुलभाविकर्णा ३४३ १५१२ एवमनेक ५ अ
मिवयो विद्यां धृतस्तनपृथक्युनोनीवंशास्त्रवर्थवत् कर्मणवंशास्य खंडश्चित्काहिरूपे ३४४ वंसस्याममूलं तरभ
मनुरात्मस्य भग्निप्रमाणस्यवर्गे वृशनवंशाप्रमाणिनमन्न खोटिकर्णयोगेनमन्नः इतिष्ठलितार्थं तैनफलेनपृथक्युलिन्नतया
वंश्च कोटिकर्णयोगायः युनानवैश्वर्यकर्मणकर्णकोशामके वैष्टुत्तुदाहरणप्रस्त्रमालिन्याहा यदिसमसुविवेण
त्रिविषाणि प्रमाणोगणकपवनवेगादेकदेशेसमयः सुविनृपतिविनहस्तशूगलमन्नतदयं दक्षश क्षतिषुम्लादेषमयः
कर्मणु १४५ अस्यार्थः हेगणकममभुविसमानभविभागदिविषाणिप्रमाणः इविश्वासेनः परमितावेषुवेशालिलः
वंसयदिवायोरत्यन्तवेगनपानान् एकप्रदेशीकालमंश्रस्यलेशानेसस सनुतदग्नं श्रुत्यात्प्रात्माहस्तमितस्मद्देशल
मन्नतहिहेगणकवंश्च शूलमारस्यकतिषुहस्तान्तरेभग्नस्यात् नन्धेस्तान्नप्रमाणं कर्त्य उदाहरणम्यासः
अन्वरंशाममूलं तरभवि १६३ वर्ग २५ धृवद्योनानेन १२ भक्ते अनेन ८ पृथक् वेशो ३२ इष्ट ३२ युनोनो ५०१४४
अनयोरधे २०१३ जाते उधाँधरवंडेकर्णकीटीरुपे २०१३ लेन्वेदर्णानुभवाऽन्यबाहुक योगेशातिकोटिज्ञा
नेचभुजकर्णयोगिन्नतविभानार्थं स्त्रमुपजानारस्यतदाहस्तमस्यवर्गाहितिलान्तरेणभन्न फलं यालविलान्तराला

३७

७८
१७८५

तरोध्यं तदर्थं व्रमिते करे स्यार्थि ३४५ नामनो यालकलापियोग १४५ अस्यार्थं संभस्यवर्ग अहिविलान्तरेण सर्व
प्रथदर्णानस्यानविलयोरंतरभानेनमन्न फलं यालविलान्तराला त सर्वप्रथमस्यानविलयोरंतरभानावहीनं कार्ये
अवश्यिष्टां कार्यप्रमितेन्न दृत्याविलस्यानमारस्येतत्यस्तानवसर्पमयूरव्योर्योग स्यात् उदाहरणप्रस्त्रमालिकीवि
तद्वतेनाहः अस्तिलं भवत्तेविलवदुपरिकोटिद्विवेष्टामित न्नमेहस्तनवोष्टिविशुणितसंभवप्रमाणान्नरे हस्ताहिं
किलमात्रनं नमयनतदिव्यक्षुनतस्यापतिविलिप्रमं बहुयोगिविलालमिते साम्यानगस्यार्थुनि १४५ अस्यार्थः संभस्यते
लिम्लविलमस्तिनदुपरितस्यविलोपविलस्तनवोष्टितसंसक्तिवार्थद्विविलम् विशुणितस्याक्षयीसहस्र
संभवप्रमाणं तद्वयाणार्थितिव्यक्षुकर्णगतामः अपनतस्यवसतिवेगणकवद्योसपर्मयूरयोगत्यासाम्येन समयाविल
लमितिविशुणितेन्नस्तेविज्ञानानवासीघ्रं वदउदाहरणम्यास अवास्तवः ५ अस्यवर्गः ८९ अहिविलान्तरेण १७ भक्ते
जाते फलं ३४५ इष्ट योगः ३ यालविलान्तराल्लान्न ३७ शावित्रिवेशुष्टिविलालम् १४५ अस्यार्थः १३ एवत्यमिते करेविलालम् यालकला
पि ३४५ योगः ३२ लेन्वेदर्णानुभवाऽन्यकोटिकर्णान्नरेतदाहस्तमेषुलग्नप्रयातास्यनदाह शुजाईर्गताकोटि
कर्णां तरां दिविकर्णान्नरेण भलाघासप्रस्फलं दिवास्यायं कर्णान्नरेणेकवर्हीनमपरव्वयुन्ननयोरधे
उनयन्नकमान्नकोटिकर्णान्नरेषुभिवेतां इष्ट विभिन्नान्नज्ञातासर्ववेषोवामिति उदाहरणप्रस्त्रमंदशकांतयाहः वक्त्रोचकुलि
तस्तिलेक्षापि इष्ट विभिन्नान्नवेषोवादध्यं कमलि कलिकाग्नं विनस्तिप्रमाणं मर्दमंदं वलितेमस्तिलेनाहतंहस्तयुग्मितस्मिन्नम
प्रथगणककस्ययहिप्रमंवप्रमाण १४५ अस्यार्थः कापिकम्भिन्नप्रदेशेन्वेदर्णालम्भुपरिक्षमलकलिकाग्नं विनस्तिप्रमा
ण १४५ अस्यार्थः कापिकम्भिन्नप्रदेशेन्वेदर्णालम्भुपरिक्षमलकलिकाग्नं विनस्तिप्रमाणं जलेगामीय
शीघ्रं गणयत्वदैस्यर्थः अन्वकोटिकर्णान्नरेषुजास्यामनुद्द्वाक्षम्भुप्रकारांतरालानोभुजंगप्रयातेनप्रस्त्रतास्युर्यमाहः
सर्वेषध्यन्नस्यानमध्यं भुजकोटिकर्णान्नरेषुद्वयन्नलकोटिरेत्वितस्यायतांसीवदैवं समानीयप्रानीयमान

۲۹

99
1985

ब१२ अधिकारीय बाधा ९ आवाधानिवेदनोभुजः १० अन्योरंतरं १४५ अस्य मूलं ततिलं च स एव १२ अथ स्वेतपुलानयनं अ
न्यलं च १२ अनेन १२ भूमिस्यार्पमिदं १४ गुणितं ४४ जानेत्रिभुजसंक्षेत्रफलं ४४ से न वद्वानि १४५ अधावाधायां प्राणीष प्रदर्शनाय
सुराहरणप्रश्वर्वनैतानीये नाहदशसप्तश्च भगो शुजो लित्तु जेय नेन व प्रमामही अवधि १४५ वहलं वर्जन्त थागणितं को गणित
कान्तु न वेदि १५३ अस्यार्थः चत्रिभुजैदशसप्तश्च भगणितं ४४ चुनावचतः न व सरव्याकामही भूमिः तत्र हेतु मां प्रतिभु
वर्धेह गणितकोविहलं वर्जन्त थागणितं व इति ग्रंथकथयुद्धाहरणेन्नास अन्यभुजों १०७ अन्योर्मिग १०७ संजयीरं तरणोनेन ७
गुणितः १४८ संजयोर्माय ९ भक्तलभं २१ रिशाषु १८८ न लभ्यमिदं १२ अस्याभुजों ८ न शुद्धयनिजनालभ्यमध्ये ११ सूट इति ग्रंथिता
१२ अयश्वलभेन स्वमितु न १० अस्तिताः ११५ तानेऽआवाधु द्युधि १५ जन्म प्रथमाः आवाधाकरणगताविपरीतशीध्यन लात
संनदर्शनं ऋणगतावाधारेव परीत्येन स्वेतपुलं भगिसांगं वहत् दशावाधायदिग्नेन
दिशेवलं बामालभ्यावाधादिवैपरीत्येन स्वेतपुलं यथागतधनेन भायोवेपरीत्यालघु नाहो [एकन] रावाधाव्यस्तावदिआव
हिस्तभुत् स्वेतादिग्नाय वर्धनेवैक्यतिभावः अथलं ज्ञाधनं अवाधोऽवाधानिवेदन् ज्ञानयोः हन्ति १४८
१०० दृसरं तरं ४४ अस्य मूलं च जानीलं वेदनं जननस्यमई मिदं ४४ गुणितां १४५ हरेण भक्तेन जानेत्रिभुजपलं १४८ प्राचीनो
कं त्रिभुजन च तु भूमिसाधारणं तदश्चेत्रपूर्वं स्वतंत्रयनिर्णीतावृद्धतरयो च रारव्यं तदहा स वर्वदो वैति इन च वास्तित बाहुभिरितदि
तं च तत्पत्तेः मूलमस्युट्टकलं च नुभुजे स्पष्टमेव प्रदिनत्रिवाहु १४४ अस्यार्थः अन्यप्रमाणेन उद्दीप्तेन न गद्य सर्वावाजाधायां यो
गात्म्येव तु स्थानस्थितं अभिजितिवार्यं भुनेव जितेन नानावृद्धियाणां धानाश्वलं च तु त्रिभुजमेव विभुत्तं तेन विभुत्तमान्वेत्र
ल्येजात्मवासं गावकान्नारल्यस्तपारणार्थं त्रिवृद्धकरीसा सर्वभुजानां भैवसार्त्त्वात्मकोणापि भुपदेन संगृहयेव तु स्थान
स्थित बाहुभिरित्यात्मित्यां गावकारं च वर्येव भुजाभ्यां भुजानां जात्यग्रस्त्रियों कवर्जितेन तेषां च तु स्थानस्थिततानां मं
कानां शोषनवासाणां सर्वदौ युत्तर्द्यस्य चेत्यर्थः यानां न्यूलं स्पृष्टस्य फलं उदितं कथितं उदाहरणप्रश्नसिहो धूत आह
स्वमित्रव्युत्तर्दशकरामुखमङ्गो रव्यावाहनं योदशादिग्नाकरमदिमतो नुलं वैष्यियव्रतविसंव्यक्त एवत्त्रिवेकलकथयत
त्वयित्वं पदार्थे १४५ अस्यार्थः यत्रविष्वमर्तुभुजे अध भूमित्रव्युत्तर्दशाव्यस्त्रमुखमभुजो मुखवेन वसर्वयनवहस्तप्र

आमने इभ्यामाह भुजवृत्तथार्देवं ददोशार्ककरे मितांशि शुस्त्या नेषु पट कंच सप्त हस्ताच विस्तुति २१५ यस्य गतम् यवेधोषि हि
न तुल्ग्रिमितः सर्वतत्र वातीकिं यं नेष्य अर्थम् २१४ अस्यार्थः यस्य गतम् यवेधु न वशा भृत्यो खवनना काररेवा
भुजस्त् यवक्रतवाभव गुलेनसे नानुकारस्येदद्यल्लिष्टुस्त्या नेषु पट कंच सप्त हस्तः दैर्घ्यक्रमणविस्तारक्रमेण असंवधानत
स्य गतात्यस्य पिशवादात् स्यानव्यवेधः त्वात् गामीर्योद्दिवृत्तिविहस्तमित अश्यायि दर्घक्रमेण वेधकमीन असंवधानत
स्मिन् नानेकात्वदद्यादद्यादेव्यम्युत्रेकादद्याद्याएव विस्तारोपिदुचिलस्तात्यनपवेन रपट वेधापिक्तविति
त्रयमन्य वृत्ततारात्यरवद्यमिनिएवंसतिनमित्यातेषु न हस्ता चेनपल्लवकाहस्ताकियंत किं प्रयोगाभवंति

८२३

हेसतेनामृघन हस्ताभ्या प्रतिक्षय उदाहरणे न्यासः ८२४ विषुस्त्या नेषु स्त्रिया अंका एषां योगा ८२५

८२५ युणितमुद्गातं खालैनपल्ल १९८ अस्तु विषुस्त्या नेषु दिवृत्तिविहस्तमित जायनेयोद्दिवृत्तिविहस्तमित अस्यार्थः समवितिनथाक्षिभवद्यनंतरमसीनपल्ल ८२६ वेधेनानेन
मित इति न्यमित्यातेनमप्लुखवान नयात्वम्भकं सायाकारं स्त्रियात्मकं तं दस्ताद्य शुनीश्वरहस्तीद्येव देवेष्टित
मस्तिनथाहिन्यत्वात्प्राप्तिअत्रोपरित न वातद्यनंतरम् ३३६ सध्यमर्पाते १९८ अध्यस्तनराते १०० एषाप्रेमेष्ट ८२७
बापीपल्लसर्वगणदहतुक्तरीत्यामधमवानपल्ल २९८ कर्म संषर्ण आपीपल्लभविनमर्हतिनम्यात्मपुस्तकलिरती
तमसदेवपटद्युत्सप्त हस्ताच विसृतिरिति क्रमदर्शनात् अथहृष्टवालयोक्त्येणाधिकाम्यनविस्तारयोरसप्त
वै अथवाप्याकारेदद्यानेसृतीर्णतेर्णानेहरणसंतं सार्थेयगीतार्यंतदाहमुखवजतल्लजतयुक्तिलक्ष्यतया
लेष्युहतं पडिमित्येनपल्लसमेतदिवृद्युगुणं धनंपल्ल १९६ समरवानपल्ल अस्यार्थः भुज को
सीघानामकेमुख्यजपल्ल एवं भुजकोटी चातात्वकं त गलं फलं तथाशुखतलभुजयोर्मुख तलक्ष्यां योगीयोजानं ध्युपत्युद्युत्यु
१ समसेप्रपल्लभवनि तदैधुगुणंतत्पूर्धनपल्लभवनिसमरवात्यप्यप्युद्यनहस्तपल्ल १ नस्य अस्त्वा सौन्दर्यतेष्टुलं भवेत्ति
घनपल्लसवनीत्यार्थः पूर्वोत्तर्यात्येन दाहरणप्रस्ताराहमुखवदशाहदशहस्तानुत्येविस्तारदध्येत्
तदधं पस्यासर्वेसप्तकरम्बवेधः वर्णानसंख्यावदतत्रयार्थो १९७ अस्यार्थः यस्यायाप्या मुखेऽप्य विभागे १९८
सताहन

३५

११७
१९८५

आयतनवतुरवाक्योर विस्तारेदेव्यवेधः सप्त हस्तः च विस्तारेन संति हेसतेन स्त्रयात्मायात्मात्वात संख्याका इतितयमाणं वद्यनह
स्त्रियम्यायदेव्यार्थः उदाहरणे न्यासः मुखवजस्त्रपल्लभभुजकोटी १०। ११ अनयार्थाति १२० जातमुखनंपल्ल १२० अथतलजे
लसेवफलार्थमुखनलनजलभुजो १७८ अनयोद्येगः १८० युवतलभुजोर्मिति १५० अनयोः १९१९ याति २७० अनयोर्थो
गः २० चूभन्तं जातं समस्तेत्रपल्ल २० इदं १० वेधेनानेन २ युणितं जातं खातेषु न हस्तात्मकं पल्ल २१० समयस्तातेयासोदाहर
णप्रस्त्रद्युयवेसंननिहात्याह खातेषु यतिमकरनुत्येवत्तु भुजेवदिस्यात्मफलं न वभित किलवृत्तवेधः एते तेषु वदशाविस्तारप
वेधेष्टसृतीपल्लवदतयोर्श्वपृष्ठपृथक् मै १९६ अस्यार्थः यन्नस्तातेदाहदशाहत्वल्याम्बवुजा न वहस्तमितोवेधः तत्पलं
किं यस्त्रात्यवदताकोरनातेदशहस्तमिता विस्तारिति पंचहस्तमितोवेधः तयोर्मुखनभुजहताकाररवातयो सौ
१९७ मात्रप्रतिपृष्ठपृथक् उदाहरणे न्यास तथा युक्तेनभुजकोटिद्यानिहादिना अत्रभुजो १२। ११ अनयार्थाति १२२ अनयुक्तुल
जातं तेवपल्ल २२८। १४४ वेधेनानेन २ युणितं जातं धनंपल्ल १२५६ समरवात्मपल्ल वृस्तिसमव्यात्मपल्लमि
१४७ अस्य अंस ४२२ जातं सृतीपल्ल ४२२ एतरवातेन्यासः यास १० अयस्तनेदाग्नि १२७ हन त १२७० रवाणामुखोर्यो १२७० पल्ल
४२२० दसप्रवर्तिति ४२२७ अयं सूक्ष्मप्रविष्टि ४२२७ यासपादेनानेन १११ युणितः ४२२७० दसप्रवर्तिति ४२२७०
४२२७ यातक्षे त्रपल्ल ४२२७ इदं १११ वेधेनानेन ४२२७ युणित ४२२७५७ च विरप्रवतिते जातं स्पष्टं घनपल्ल ४२२८
४२२८ सप्त हस्तपल्ल अत्र सूक्ष्मप्रवतिति ४२२८ अस्य अंशद ४२२७ विसिरप्रवतिति ४२२८ जातेसृतीपल्ल ४२२८
अथवास्थूलपल्लसाध्येन यथायासः १० दायिद्यानिद्यः २२० सप्त हिर्मित्यः २३० परिभिस्थूलः २३० अनेन २३० यासपेत्तु
एतद्युभयुणितः २३०० चनुभिरप्रवतितिः २३० जातं स्थूलं सृतीपल्ल २४० इदं २४० वेधेनानेन ५ युणित २४५० जातं
स्थूलघनपल्ल २४५० इति श्रीभास्त्रकीयलीलावतीटीकायांसिद्ध्यांतेवृज्ञरामहृषिवितायांगणितामृतलहरीसं
हायात्यवात्यवहारः अथविविष्य करसंसार्थतायातदाहतछ्रीयणगुणितं चित्रेरपिष्टवैसंभवपल्लघनपेत्
वैत् इष्टिकाघनहुतेषु वितरिष्टिकापरिभित्यते १२० इष्टको घूयदद्युतेस्य संराश्वदशादांचित्रेरपि अस्या

स्वदर्थवृथ्यावहुधामगमानभेदानविधायप्रकीर्णदिक्षंरवितमितिशब्दः इतिश्रीपार्जुनीयलिलावतीटीकायांसित्यांतर्देवज्ञर
महूद्वावैरचितायांगणिताभूतलहरीसंशायोऽत्रायायवहार अथामैतरकुंदकस्यबोधोपयागेवन्वौजांतर्गतवानत्रनिरु
पणेषुनमागानपेस्त्रादव्यक्तगणितानंसिज्ञानंतदज्ञानार्थमारध्येकुदकाध्याये करणस्वं-सालिनीसहितोपजानिका
वनुष्टयामकं तदाह साज्ञाहारः स्वेषदश्वायस्यवृत्तेऽक्षायांदोमंभवेषु द्वकार्थंयन्निनोभाज्यहरोनतेनक्षेपस्त्रेतदुष्टम्
दिष्टगच्छ २४२ परस्परंसाजितयोद्धार्थं वैष्णवत्तनंसः तेवापवर्तमविष्टातेयोनाभाज्यहोरोद्दट्टसञ्जकोस्तः
२४३ मिथोभजेतोद्दट्टभाज्यहरोयावदिष्टमेभवनीहस्तं फलान्यधोधस्तदधीनिवेश्य क्षेपस्त्रयांतेवभुपातिमेन २४४
स्वार्थ्येनयुतेनदत्यन्यज्ञेभुद्यादितिरात्रियुग्मंदर्थ्वाविसाज्ञेतद्दट्टनत्यं फलगुणस्यादपरोहरेण २४५ एवंतेवावय
रासमस्तास्यन्त्युद्योद्दिष्टमास्तुदानीयथागतोलभिगुणोविशेष्योत्ततुक्षणाच्चैवामितोत्तोस्त २४६ अस्यार्थं कु
टकोनामगुणकहि सामान्वकद्वयुणिनाभ्युपगमात् योगरध्यायुपद्यविशेष्यायंकश्चिद्विद्वार्थेर्वगुणिनार्थदृष्टक्षण
पर्युतोनुउदिष्टहरेणततः नभिवाचाभवत्तस्तुणकुद्दक्षितिष्ठायांविद्वात् भवागतालध्यसंज्ञेवहरोहरसंशालव
स्त्रेषुपिष्टेषसंशएवअस्त्रथसंज्ञाश्वेता योगाविशेष्यतत्स्याज्वरितिसंशासजेनयोगात् उत्त्युकुद्दक्षियज्ञानार्थमा
द्वासपाज्ञाहरः स्वेषदश्वकजापितुल्पिनापवसी भाज्यहरस्यपरकेनेवापत्तिर्थ्यर्थ द्वस्त्रिस्तितिअपवर्तनसभवेसतिआ
पवर्तनंनामनिश्चाभवनंतवत्कानिरक्तेनाप्तिभेनहस्त्यं अन्यथासतिसंभवइतिनिर्देतद्वेनमित्तेनवाजेनवि
रहेनसंभवात् तोभाज्यहरोरेद्दट्टसञ्जकोस्तद्वत्तस्यवरणेद्दट्टस्यन्वर्थंसंज्ञापुनापयुतेनक्षीयतद्वर्थः इतिव्याख्या
नगद्वार्गेणश्चेदेद्दट्टवरणेरप्युत्तर्वायमय यवद्वेद्वायद्वेद्वायद्वेद्वायद्वेद्वायद्वेद्वायद्वेद्वायद्वेद्वाय
क्षेपाणामपवत्तनसभवेत्स्यवदेयमयवत्त्येवभुद्यक्षितिनिभवतीत्यर्थः स्त्रिर्थंदेवास्यारिवलत्वशाय
नार्थंभावेवनातियेनातियेनामेनभाज्ञेयेनापिष्टुणितस्तेनसेप्तेयुतेनस्तेनहरेभवः सत्तेवदाचिद्विषि
निद्विषेवभक्त्यर्थः परस्परभाजितयोस्त्वयेवाविशेष्यानुभवेत्स्तेनहरेभवः सत्तेवारपवत्तनस्यारनेननोर्त्तेव

४३

122
1225

वंभानएव एतदुन्नभवनिहरेण भाज्येभक्तेष्वंतेनापित्तसहरोभाजनीय तछेषेषापिभाज्यवेषंनेनापिद्विषमितिपुनः पुनः
परस्परभवनेत्रोयगणेष्यन्तेत्तस्त्रीव्यस्त्यानदातेनापवत्तिनेष्वस्त्रस्त्येवेष्यत्वातेनापवत्तिनेष्वस्त्रस्त्येवेष्यत्वातेनापव
विकारएव यदातुश्वस्त्रीव्यस्त्यानदातेनापवत्तिनेष्वस्त्रस्त्येवेष्यत्वातेनापवत्तिनेष्वस्त्रस्त्येवेष्यत्वातेनापव
तिभिर्षेषोक्तरवापवर्तनांक शन्यंवेष्यमितिरेषाभावपरंअन्यथापवर्तनेनामनिरेषाभजनमितिविरुद्धनतवापिश्च
न्यर्वापत्ताव इवज्ञातेनापवत्तनेनेषोभाज्यहरोविसाजितेतोद्दट्टसञ्जकोस्त तेनेवेषपेषोपवत्त्यभाज्योहार द्वेषदश्वा
पवत्त्यद्वुत्त्वत्वात् सोपिष्टदसंशक्त्यात् द्वट्टस्यन्वर्थंसंज्ञापुनर्पवत्तनेनक्षीयतेन इत्यर्थं द्वट्टवितिसंशांवदत्वाहस्ते
प्यपवत्त्यावदन्यपवर्तनसंभवतिताचदपवत्तनायावितिशापितेषुनरपवर्तनेनचस्वकल्पितावेजापवत्तेहस्तेअन्यथा
परस्परभाजितयोरित्यादिनाज्ञातेनापवत्तनेनापवत्तेनेषुनरपवत्तनासंभवात् अथनोद्दभाज्यहारेऽन्तवामिथोपरस्य
इत्वावद्वेजेत्तनावक्षण्यावहिष्टाज्येभास्त्रस्यानेषुपवत्तिद्वट्टतेषुपरस्परस्त्राजितथागतानिष्टलानिर्भयोनिवेष्या
निष्टलेन्वक्षलेवप्लानिद्वेजेष्ट्रीष एकमेवप्ललभायदिष्टस्त्रुप्यापस्यातदातदेवमेवफलस्याप्यदेवतार्हदेवस्यायेषु
निस्त्याप्यानीत्यर्थः तेषाष्टलानावक्षलीवदेष्यः स्यापितानामधस्यालिवेश्यः द्वट्टविष्ट्वात्तुवर्तिः तथेतियद्वाद्वट्टत्वेक्षण
स्यापवत्तं अंभात्मिन्प्यवेत्तथापिष्टस्यनागेवय नथानेषामपिऽअध खनिवेष्टयंद्वंवेलीजायतेनदाउषातिमेनामेन
स्वार्थहत्येनयुतेनदस्यन्यज्ञेतिपुन इनः क्षेत्राद्विष्टायस्यस्यात् ततोद्देवाद्विष्टायद्वट्टहरेणत्वं सन् गुणः स्या
त् तत्क्षण्यः शृन्दूरक्षणेकर्मणिठत्त, तस्मन्दूरक्षणः शृन्दूरित्तः अवज्ञेषित इतियापत्तस्तकावैष्णितरात्रिनारात्रि
प्रायोद्योननुलध्यमित्यर्थः नेनशुणेनद्वट्टभाज्यगुणितेद्वट्टज्ञेयसूतोनहरणपवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्यादितिउद्दृष्टिश्चपिश्च
स्यापवत्तेषु तरवेष्टनहरणपवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्याय
मितिविद्याय यद्विनालध्ययापिष्टगायत्रेवदितिस्त्रिवेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्याय
तेष्ट्रिवेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्याय
सोतक्षणम्बन्धत्वेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्यायत्पवत्तेष्ट्रिवेष्टनस्याय

उन्नेदयोगकथितंनुदेहंसंक्षिप्तमुक्तंपथुताभयेननंतोल्लियस्माइणितार्णवस्य २६८ अस्यार्थं अंकानांमे क्यनिरेकं कार्यं इदं सिद्धं नि
ऐ रस्यानानां एभोनस्थानपर्यं तेव्यापितासां प्रादितिभिरेहस्यानभिस्यंनेः अभेणभक्तं तेषांमंकानां घात
स्य हुन्यांत्यानामेशास्मृनुभूत्योगामायोन्कथितं सप्तवीत्यनभेष्यानकं तस्यांत्येव्याकानवानि
तायाथानस्याऽकासा देव्योगेऽर्नोउद्देष्यतिकथितमानयनवद्यशेषं यन्नुत्त्रेष्यानपर्यं कर्त्तव्यमनआहसंक्षिप्त
पितिपृथुतायाविस्तारतस्य भयेनसंक्षिप्तमयोक्तं तथावत्त्रेष्यानयं ग्रंथबाहुल्यभयेनसन्तुष्टितपावः ननुत्तेऽद्वृथते ग्रंथ
बाहुल्यकुनैत्यनाहेतु माहनंतियस्याकारणाऽपीतार्णवस्य अंकुरगणितस्य युक्त्यमेयोदानाल्लिलेनारधगणितनिरुस्य
मंथसमाप्तिरपिसूचिताउदाहरणप्रस्तुभावपंचस्यान विष्टेतरेकेर्थयोगस्त्रयोदाहकतिभेदाभेत्संस्यायदिवासिनि
ग्रंथानांक्षिप्तेदाः किंवंतोपेदायस्यासंख्यायासेदाकतिस्पुरित्यर्थः सेकेरित्यन्ताआहयचायोग इतियेषापेषांमंकानांयोगस्त्र
योद्वराभवेत्तेस्यर्थः यदिव्यतान्तेदावेत्सिनहिन्वयालिदानिगद्यानांक्षुताउदाहरणेन्यास अव्याकेक्यं १३ निरेकं १२ इह
ग्रंथानामेवाप्तिनस्त्रादिपित्त्वं भजेन्त्येषांघातः सभाजातासंख्यार्थात्याक्षिप्तदो ४५६५ इतिरूपशाध्यायमुक्त्वकथनेन
गीत्योपसंहरतिनगुणांनहरेनहतिर्विष्टः पृष्ठः स्तथापिदुष्टानांगर्वितागणकं बहुन्यस्यासातोवद्यमंकपादास्तिमन् २७१ अस्य
र्थं गुणांकः हरेभागहार रुदिवर्गं घनसमविधानाक्षिप्तः पृष्ठापिदुष्टानांगर्वितागणकं बहुन्योअवतुयः पातस्यात् अनु
गतीभूतेभवेत् तुल्यापांबद्धिनियमांकेभेददर्शनेतत्प्रसारिविपृष्टिकाशाप्रवैद्यदप्रक्षेतत्समुद्रनरणात्समर्थं वेनाकुलगता
भावानीस्यति प्राय लक्ष्मीदामस्तु गुणवापित्तादिपित्तिर्विद्यानांगर्वितागणकं बहुन्यात्याक्षिप्तदसत्त्वाहितिपदस्या
न्वयात् इतिश्रीभास्त्रीयलीलावतीटीकापांसिख्यानेदेवज्ञगमद्वस्त्रविरवितायां गणितामृतलहरीसंज्ञायां अंकुपथ्य
यः अष्टीकं गद्याप्रयोजनं किमिन्तोग्रंथप्रित्तारविद्याप्रसार्यं ग्रंथांनाम्भीर्वाहत्यकं भगलं निवेदनबलुनोभरं वसेत्वा
ननिलहयाह वेषांमुजानिगुणवर्गमित्यवहतिरवलुक्तं रसन्ता लीलावतीहसरसोक्तिसुदाहरेतितेषांसदेवसुरवसं
पद्मप्रतिष्ठिमित ३७२ अस्यार्थं वेषांमराण्यलीलावतीसंक्षिप्तेवं पादीसदेव अनवरतमंकं ठसन्ताकर्णस्यतीभवति
वेषांपुरणाणासुषसंपदसुरवपरं पराहेत्वेषांसारेवलुनिश्चियेनसदेवनिरंतरमेवद्यस्त्रिवृद्धितामुपेतिप्राप्नोनिवृद्धिताय

४६

139
1165

मंगलार्थः तु नातिगुणवर्गविभूषितांगीस्त्रवत्तानातमध्यसुतातय दद्रवद्वेषजात्वादवश्वगुणगुणकाराः धर्मप्रसिद्धाः
एनेभूषितान्यंगानिग्रावयावप्यायसातांगुध्याविलस्यवद्वितिः श्रुत्यानिदैवितत्विलाव्यवहताश्वस्त्रीदेवादयोव्यवहा
रा सरसोक्तिरसस्याभिप्राय तेनसहितायाऽठन्योवचनानिसरसगद्यु उदाहरणविष्यं कर्त्तव्यति अलीकु
लमूलभित्यादिसरसोदाहरणानिवदंतीत्यर्थः शालीलावतीपाठमावेणुष्वाणाऽद्य अभिप्रतिष्ठांदिनांसंवतीप्रयोजनमु
क्तं द्रथंमनापियंथांतर्गततथानस्वनं भमिति स्वस्थयनि इतिश्रास्त्रीयलीलावतीसंज्ञापादाध्याय समाप्तदेवज्ञवर्यनुरो
म्भन्तलहमणस्य श्रीरामहस्त्याजितानांभवयास्तिसुवृत्तः श्रीसोमनाथभजतास्यारि लध्वबोध श्रीविश्वस्त्रयगुरुसक्तिरतोनितां
तं १ सोवंभास्त्ररप्रोक्तपाटिगणेनसुल्लिङ्गेकरेद्वीकासद्वीतामृतस्यलहरीनव्यार्थोधप्रदानराभनुम १२५० म
पितिश्वाकगतेवर्षसहस्रासितेपद्मवर्षतिथोमदाविवयदावार्थहेभूपात्तदा २ इतिश्रीनृसिंहदेवज्ञसुतलहमणात
विदेवज्ञरामहस्तविरवितालीलावतीश्वितागणितामृतलहरीसमाप्तः संपूर्णं श्रीगम्भेश्वायनमः षु ॥ ७६ ॥ ७६

इनिगणिताभृतलहरीसमाप्तः